

Angelika Modlińska-Piekarz (1974–2020)

1 listopada 2020 r., w dniu, w którym Kościół rzymskokatolicki obchodzi uroczystość Wszystkich Świętych, zmarła w Lublinie dr hab. Angelika Modlińska-Piekarz, filolog klasyczny, neolatynistka, historyk literatury i bibliolog, wieloletni pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, członek Polskiego Towarzystwa Filologicznego i Towarzystwa Naukowego KUL.

Angelika Marta Modlińska urodziła się 1 lutego 1974 r. w Pajęcznie jako córka Laury i Andrzeja Modlińskich. Od dzieciństwa zmagająca się z ciężką chorobą, która jednak nie przeszkodziła jej w realizowaniu swoich pasji i zainteresowań. Uczyła się w I Liceum Ogólnokształcącym im. Juliusza Słowackiego w Częstochowie, w klasie o profilu humanistycznym z językiem angielskim, niemieckim i łacińskim. W 1994 r. rozpoczęła studia w zakresie filologii klasycznej (wraz z przygotowaniem archiwalnym) na Wydziale Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Tytuł zawodowy magistra uzyskała 18 kwietnia 2000 r. na podstawie pracy *Parafraza psalmu „In Te, Domine, speravi” Klemensa Janickiego oraz parafrazy psalmów Eobanusa Hessusa i Georga Buchanana*, napisanej pod kierunkiem prof. KUL dr. hab. Andrzeja Budzisz¹.

Nieco wcześniej, bo 1 grudnia 1999 r., rozpoczęła pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, początkowo jako młodszy bibliotekarz w Oddziale Opracowania Alfabetycznego, a od 6 lutego 2000 r. aż do swojej śmierci w Sekcji Rękopisów w Oddziale Zbiorów Specjalnych,

¹ Tu i dalej korzystam z informacji zawartych w dokumentacji z postępowania habilitacyjnego śp. Angeliki Modlińskiej-Piekarz, częściowo dostępnej na stronie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów <https://www.ck.gov.pl/promotion/id/23786/type/l.html> (1 III 2021). W ścisłym związku z pracą magisterską pozostaje artykuł: *Stylistyczne właściwości psalmu „In Te, Domine, speravi” Klemensa Janickiego oraz psalmów XXXI i LXXI Heliusa Eobanusa Hessusa i George’a Buchanana*, „Roczniki Humanistyczne”, 50, 2002, 3, s. 27–55.

zajmując kolejno stanowiska: młodszego bibliotekarza, bibliotekarza, starszego bibliotekarza, kustosa i adiunkta (od 1 X 2011). Zajmowała się przede wszystkim opracowywaniem bibliotecznym rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, w tym przeznaczonych do digitalizacji, prowadziła dokumentację, sprawowała opiekę nad księgozbiorem i udostępniała go czytelnikom. Jednocześnie prowadziła badania rękopisoznawcze, źródłoznawcze i historyczne dotyczące Biblioteki Uniwersyteckiej KUL i jej zbiorów. Rezultatem tych prac są m.in. studia: *Piętnastowieczny kodeks rękopiśmienny z listami i mowami Eneasza Sylwiusza Piccolominiego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* („Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” [dalej: ABMK], 81, 2004, s. 169–197), *Siedemnastowieczna sylwa w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (ABMK, 89, 2008, s. 275–314), *Najstarsze dokumenty pergaminowe (XIV–XVII wieku) w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (ABMK, 95, 2011, s. 157–185), *Najstarsze dokumenty pergaminowe (XIV–XVII w.) dotyczące Lublina i Lubelszczyzny w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (w: *Lublin a książka, cz. 2: Centrum i peryferie*, red. A. Krawczyk, Lublin 2011, s. 15–36), *Informator o zbiorze rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (ABMK, 96, 2011, s. 57–74), *Lublin – Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II* (w: *Zbiory rękopisów w Polsce, t. 2: Rękopisy w zbiorach kościelnych*, red. T. Makowski, P. Sapała, Warszawa 2014, s. 221–238), *Sekcja Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego: historia i współczesność* („Bibliotheca Nostra”, 2015, 3, s. 45–61), *Zbiory rękopiśmienne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL jako przedmiot badań naukowych* (w: *Zbiory specjalne w bibliotekach polskich: problematyka badawcza i organizacyjna*, red. A. Borysowska, Szczecin 2015, s. 20–36). Swego rodzaju ukoronowaniem tych badań jest *Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (Lublin 2012), wzorowe opracowanie materiałów z lat 1371–1995, w tym szczególnie cennych dla historii Lublina i Lubelszczyzny jako źródło wiedzy o stosunkach kościelnych, gospodarczych, społecznych i prywatnych, ale obejmujące także dokumenty innego rodzaju, by wspomnieć tylko pochodzące z różnych krajów dyplomy Lecha Wałęsy. Katalog ten, sporządzony wedle najlepszych zasad sztuki i wiedzy bibliotecznej, wymagający wysoce specjalistycznych kompetencji w tym zakresie, stawia Angelikę Modlińską-Piekarz w rzędzie najwybitniejszych specjalistów w dziedzinie badań nad bibliotecznymi zbiorami specjalnymi i uzmysławia, że jej

odejście jest niepowetowaną stratą nie tylko dla macierzystej książki uniwersyteckiej.

Mimo licznych i absorbujących zajęć związanych z pracą w bibliotece, Angelika Modlińska-Piekarcz konsekwentnie rozwijała i realizowała swoje główne zainteresowania naukowe, zogniskowane wokół nowołacińskiej poezji biblijnej. Po ukończeniu studiów magisterskich rozpoczęła studia doktoranckie na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL, uwieńczone 14 czerwca 2006 r. uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa (specjalność: neolatynistyka) na podstawie rozprawy *Poetyckie parafrazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku*, napisanej, podobnie jak praca magisterska, pod kierunkiem prof. KUL dr. hab. Andrzeja Budzisa. Rozszerzona i w znacznym stopniu zmieniona jej wersja, opublikowana w 2009 r.², pozostaje podstawowym źródłem wiedzy o nowołacińskich parafrazach psalmicznych nie tylko w Polsce³, o czym świadczy imponujące *Zestawienie poetyckich parafraz psalmicznych w języku łacińskim XVI i XVII wieku w układzie alfabetycznym według autorów* (s. 245–246), obejmujące twórców z całej Europy. Oczywiście głównym przedmiotem monografii jest twórczość autorów związanych z polskim kręgiem kulturowym (w tym również ze Śląskiem), takich jak Klemens Janicki, Stanisław Hozjusz, Laurentius Fabricius, Andreas Calagius i in., choć uwzględniono również reprezentantów niemieckiego obszaru językowego (Paulus Vekenstied). Książka ta ujawnia jednocześnie charakterystyczne cechy warsztatu naukowego Angeliki Modlińskiej-Piekarcz, widoczne także w innych jej publikacjach: oparcie się na rozległej podstawie źródłowej, w dużym stopniu pozyskanej w wyniku samodzielnych, żmudnych kwerend bibliotecznych i archiwalnych; rzetelny, dokumentacyjny, chciałoby się rzec, ich opis; wreszcie analiza i interpretacja – może na pierwszy rzut oka nieco staroświeckie, stroniące od modnych nowinek i trendów w humanistyce, przywołujące za to na myśl najlepsze tradycje filologii z jej szacunkiem dla źródła, akrybią w jego opisie, dążeniem do prawdy. Z tego też powodu ów dokumentacyjny i faktograficzny aspekt tej i innych prac Angeliki Modlińskiej-Piekarcz skłonny byłbym

² A. Modlińska-Piekarcz, *Votum Davidicum. Poetyckie parafrazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku*, Lublin 2009.

³ Jak stwierdziła prof. Agnieszka Dziuba w recenzji dorobku naukowego A. Modlińskiej-Piekarcz, „książka spotkała się z entuzjastycznym przyjęciem w środowisku neolatynistycznym i wciąż pozostaje nieocenionym źródłem refleksji badawczej”.

uznać za ich walor największy – bo najbardziej odporny na czas, „co zębem stalnym wszystko kruszy”.

Biblijnej poezji nowołacińskiej Angelika Modlińska-Piekarz jako uczona pozostała wierna przez całe swoje życie, godnie kontynuując i rozwijając badania zainicjowane w środowisku latynistycznym KUL przez prof. Krystynę Stawecką i prof. Andrzeja Budzisz⁴. Rezultaty swoich studiów prezentowała na krajowych i międzynarodowych konferencjach oraz w publikacjach, w których ujawniała się stopniowo nie tylko jako neolatynistka, ale także jako wybitna znawczyni kultury humanistycznej Śląska i jej przedstawicieli. Wspomnieć tu należy m.in. następujące prace: *Funkcje i znaczenie łacińskich parafraz psalmicznych w kulturze literackiej Europy Środkowej i Zachodniej XVI i XVII wieku* (w: *Fortunniejszy był język, bo i ten dziś miły. Colloquium neolatinum IV*, red. I. Bogumił, Z. Głombiowska, Gdańsk 2010, s. 191–207), *Varietas metryczna poetyckiej parafrazy Psalterza Caspara Cunradusa* („Roczniki Humanistyczne”, 60, 2012, 3, s. 115–151), *Doktryna i polityka w łacińskiej poezji biblijnej śląskich uczniów Filipa Melanchtona* (OiRwP, 61, 2017, s. 195–233)⁵, *Reformacyjna poezja biblijna Laurentiusa Fabriciusa (1539–1577) z okresu pobytu w Królewcu (1561–1571) i jej znaczenie wyznaniowo-polityczne* („Terminus”, 20, 2018, 1, s. 63–83). W ścisłym związku z badaniami nad biblijną poezją nowołacińską pozostają jej studia nad teorią parafrazy w starożytności i w epoce wczesnonowożytnej (*Retoryczna teoria parafrazy w starożytności i w epoce renesansu*, w: *Studia rhetorica*, red. M. Choptiany, W. Ryczek, Kraków 2011, s. 145–162; *Bizantyjska teoria parafrazy a pierwotna wersja „Progymnasmatów” Teona*, „Roczniki Humanistyczne”, 62, 2014, 3, s. 51–78⁶),

⁴ Zob. zwł. K. Stawecka, *Religijna poezja łacińska XVI wieku w Polsce. Zagadnienia wybrane*, Lublin 1964; A. Budzisz, *Biblia i tradycja antyczna. Motywy analogiczne w łacińskiej poezji biblijnej renesansu (Polska, Niemcy, Niderlandy, Wyspy Brytyjskie)*, Lublin 1995.

⁵ Ten i poprzedni artykuł ukazały się również w j. ang.: *Some Example of Metrical Virtuosity. Poetic Psalm Paraphrase of Caspar Cunradus*, w: *Poesis Artificiosa. Between Theory and Practice*, ed. A. Borysowska, B. Milewska-Ważbinska, Frankfurt am Main 2013, s. 23–44; *Doctrine and Politics in Neo-Latin Biblical Poetry of Philip Melanchthon's Silesian Students*, OiRwP, 61, 2017, special issue, s. 107–145.

⁶ Toż w wersji skróconej w j. ang.: *Byzantine Theory of Paraphrase in Rhetorical Treatises and Commentaries and the Original Version of Theon's Progymnasmata*, w: *Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages*, ed. M. Mejer, K. Jajdzewska, A. Zajchowska, Frankfurt am Main 2014, s. 101–114.

wzbogacające dotychczasową wiedzę o teoretycznym kontekście praktyk imitacyjnych dawnych twórców i eksponujące długie trwanie antycznej tradycji retorycznej w definiowaniu i realizowaniu parafrazy poetyckiej.

Wymienione dotychczas główne kierunki zainteresowań naukowych Angeliki Modlińskiej-Piekarz doszły do głosu również w jej największym dziele, które z dzisiejszej perspektywy należy uznać za jej *opus vitae*. Chodzi oczywiście o monumentalną – bynajmniej nie tylko pod względem objętości (800 stron) – monografię *Łacińska poezja biblijna na Śląsku w XVI i XVII wieku* (Lublin 2018), na podstawie której, po przeprowadzeniu przewidzianego prawem postępowania, 20 marca 2019 r. Autorka uzyskała *veniam legendi* i stopień doktora habilitowanego. Tytuł monografii można uznać za wyraz skromności autorskiej, jako że nie odzwierciedla w pełni zawartości książki, która jest *de facto* swoistą summą wiedzy o nowołacińskiej poezji biblijnej w skali europejskiej. O takim jej charakterze decyduje przede wszystkim jej pierwsza część, poświęcona „łacińskiej poezji biblijnej w teorii i praktyce literackiej od starożytności do baroku” i stanowiąca znacznie więcej (nie tylko z uwagi na liczbę stron) niż typowe wprowadzenie do właściwego przedmiotu rozprawy. Jest to w gruncie rzeczy „monografia w monografii”, w której omówiono kolejno: teorię parafrazy i metafrazy w kontekście poetyckiego interpretowania Biblii; poezję biblijną renesansu i baroku na tle ówczesnych badań nad Biblią, sporów wyznaniowych i tendencji literackich; wreszcie rodzaje i gatunki literackie łacińskiej poezji biblijnej w XVI i XVII w. W odczuciu piszącego te słowa ta część monografii – choć z założenia mająca charakter niejako propedeutyczny – stanowi wartość samą w sobie i na długie lata pozostanie zapewne niezastąpioną lekturą wszystkich badaczy dawnej poezji religijnej – nie tylko tej tworzonej w języku łacińskim i na Śląsku, choć to właśnie „śląskiej republice poetów” poświęcona została zasadnicza, druga część rozprawy, w której poddano analizie 321 tekstów o tematyce biblijnej 126 autorów w taki lub inny sposób związanych ze Śląskiem w stuleciach XVI i XVII. Ten imponujący materiał źródłowy, pozyskany w rezultacie kwerend przeprowadzonych w bibliotekach naukowych w kraju (możliwych m.in. dzięki uzyskaniu grantu z Narodowego Centrum Nauki) oraz w zasobach cyfrowych bibliotek zagranicznych (głównie niemieckich i austriackich), został zestawiony w obszernym *Katalogu łacińskiej poezji biblijnej na Śląsku w XVI–XVII wieku* (s. 607–686). Sporządzony wedle standardów stosowanych w bibliografiach

specjalistycznych, również ma on wartość autonomiczną, zwłaszcza że odnotowuje wiele nazwisk i tytułów dotychczas nieznanymi, *de facto* odkrytych przez uczoną.

Nie czas i miejsce tutaj na szczegółowe omówienie i analizę zawartości drugiej części omawianej książki. Wspomnijmy tylko, że jej rozdział pierwszy, w której przybliżono jej podstawę źródłową wedle kryterium terytorialnego, prezentując sylwetki twórców związanych z poszczególnymi ośrodkami kulturalnymi Śląska oraz działających poza jego granicami, stanowi interesujący przyczynek do badań nad geografiami kulturalną tej dzielnicy i jej znaczeniem z punktu widzenia obszarów ościennych, zwłaszcza niemieckojęzycznego. W rozdziale drugim podjęty został problem konfesjonalizacji nowołacińskiej poezji biblijnej na Śląsku, a w kolejnych – zagadnienia *stricte* literackie: indywidualizacji i subiektywizacji tej poezji, obecnych w niej motywów antycznych oraz stylizacji i ich funkcji ideowo-artystycznej. Jak stwierdził jeden z recenzentów: „Autorka nigdy nie zapomina [...], że jest literaturoznawcą”, choć jednocześnie „z dużą swobodą, wyczuciem i precyzją, a przy tym *sine ira et studio* porusza się wśród skomplikowanych problemów wyznaniowych, dokonując trafnych rozpoznań i diagnoz, umieszczanych na tle środowiska, w którym powstały poszczególne utwory. Niejednokrotnie ukazuje też dużą niejednoznaczność idei teologicznych, które mogą być czytane na pograniczu wyznań”⁷. Niejedyne to walory rozprawy, o której cytowany uczony pisał:

Książka w pełni zasługuje na nazwanie ją monografią, w najbardziej tradycyjnym znaczeniu, jakie znajdujemy choćby u Juliana Krzyżanowskiego (*Nauka o literaturze*). Każdemu, kto sięgać będzie po korpus tekstów omówionych przez Angelikę Modlińską-Piekarz [–], w istocie trudno będzie dodać coś istotnie nowego i zasługującego na uwagę; i nie będzie on mógł pominąć ustaleń Badaczki. Co więcej, jest to monografia napisana z wyrazistym pomysłem, który pozwala Autorce panować nad ogromem przebadanego materiału, a przy tym sensownie go zhierarchizować, dając czytelnikowi różne możliwości jej lektury, w zależności od potrzeb i zainteresowań. [–] Książka w sposób przełomowy uzupełnia wiedzę nie tylko o łacińskiej poezji biblijnej, ale również o literaturze nowołacińskiej i życiu kulturowym, religijnym i literackim na ziemiach wchodzących w skład dzisiejszej Polski. Dowodzi przy

⁷ P. Urbański, rec.: Angelika Modlińska-Piekarz, *Łacińska poezja biblijna na Śląsku w XVI i XVII wieku*, Lublin 2018, Wydawnictwo KUL, ss. 800, OiRwP, 64, 2020, s. 302.

okazji, że nie mamy do czynienia z badaniem literatury o charakterze wyłącznie regionalnym, ale będącej ważną częścią europejskiej literatury nowołacińskiej⁸.

Czytając rozprawę Angeliki Modlińskiej-Piekarz, trudno uwierzyć, że znajdowała czas na inne zajęcia niż studia nad nowołacińską poezją biblijną, a przecież w jej dorobku – poza przywołanymi już publikacjami oraz innymi, dotąd niewspomnianymi, takimi jak hasła biograficzne w *Słowniku pisarzy śląskich*⁹ – są też badania proveniencyjne nad zbiorami rękopiśmiennymi Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, tłumaczenia z języka łacińskiego¹⁰, recenzje artykułów naukowych oraz działalność i publikacje o charakterze popularyzatorskim, choć niepozbawione wartości naukowej¹¹. *Scripta manent*, przypomina stara paremia łacińska, a choć trwa w nich i uobecnia się osoba Autora, to przecież nie mówią o nim wszystkiego, dlatego chciałbym na koniec oddać głos dr Agacie Łuce, która o Angelice Modlińskiej-Piekarz, swojej przyjaciółce i koleżance ze studenckiej ławy, napisała, że była „osobą skromną mimo ogromnej wiedzy, uznania i niespotykanych sukcesów naukowych, promieniejącą w chwilach radości i powodzenia, pogodną mimo trudów i krzywd, kobietą wyjątkową, zawsze elegancką i uśmiechniętą”¹².

Dla wielu, w tym również dla piszącego te słowa, śmierć Angeliki Modlińskiej-Piekarz była zaskakująca i przedwczesna. *Occidit ante diem*, chciałoby się rzec, przywołując lapidarną formułę Alciatusa z jego emblematu *In mortem praeproperam*¹³, choć osobiście wolałbym do Zmarłej zastosować słowa z biblijnej Księgi Mądrości (4,10–14): „Placens Deo facta est dilecta, et vivens inter peccatores

⁸ Ibidem, s. 301, 303.

⁹ Zob. *Słownik pisarzy śląskich*, red. J. Lyszczyna, D. Rott, t. 4, Katowice 2013, s. 17–32 (Calagius Andreas, Cunradus Caspar, Fabricius Raudensis Silesius Laurentius), t. 5, Katowice 2017, s. 57–62, 89–96 (Kuchler Jacob, Seckerwitz Johannes [Młodszy]).

¹⁰ Zob. zwł. *Dziennik podróży do Włoch Jerzego Radziwiłła w 1575 roku*, tł. i oprac. tekstu łacińskiego A. Modlińska-Piekarz, „Kultura i Historia”, 2012, 21, <https://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/385> (31 III 2021).

¹¹ Zob. np. A. Modlińska-Piekarz, *Nieznane materiały związane z ks. Idzimek Radziwiliem*, „Przegląd Uniwersytecki”, 2018, 1 (171), s. 36–39.

¹² <http://ptf.edu.pl/angelika-modlinska-piekarz-r-i-p/> (1 III 2021).

¹³ Andrea Alciatus, *Emblematum libellus. Książeczka emblematów*, tł. i koment. pod kierunkiem M. Mejora: A. Dawidziuk, B. Dziadkiewicz, E. Kustron-Zaniewska, wstęp i oprac. R. Krzywy, Warszawa 2002, s. 232–233.

translata est. Rapta est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, et inconstantia concupiscentiae transvertit sensum sine malitia. Consummata in brevi, explevit tempora multa”¹⁴. Celowo przytaczam te słowa w języku, który Zmarłej był równie bliski, jak Księga, z której zostały zaczerpnięte¹⁵.

Wiesław Pawlak

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

¹⁴ W przekładzie Biblii Tysiąclecia (Poznań–Warszawa 1990): „Ponieważ spodobała się Bogu, znalazła jego miłość, i żyjąc wśród grzeszników, została przeniesiona. Zabrana została, by złość nie odmieniła jej myśli albo uluda nie uwiodła duszy: bo urok marności przesłania dobro, a burza namiętności mąci prawy umysł. Wcześniej osiągnąwszy doskonałość, przeżyła czasów wiele”. Świadomie tu i w tekście łacińskim formy rodzaju męskiego zostały zmienione na rodzaj żeński.

¹⁵ Zob. A. Modlińska-Piekarz, *Moja przygoda z językiem łacińskim*, „Głos z Wieczernika”, 14, 2011, 103, s. 34.